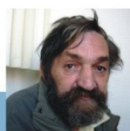
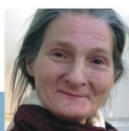

De participatieladder bouwen!

*De vraag naar en het aanbod van dagbestedingsmogelijkheden
voor dak- en thuislozen in de regio Noord-West-Veluwe beschreven*

In opdracht en met medewerking van Stichting Ontmoeting is door Wilma Beltman onderzoek gedaan naar dagbestedingsmogelijkheden voor dak- en thuislozen in de regio Noord-West-Veluwe. Het onderzoek is gestart in november 2008 en afgerond in oktober 2009. Gedurende deze periode heeft Wilma toegewijd, deskundig en met niet aflatend enthousiasme aan het onderzoek gewerkt. Het resultaat mag er dan ook zijn! Wij willen Wilma hartelijk bedanken voor haar inzet en voor de 'brugfunctie' die zij tijdens het onderzoek al heeft kunnen vervullen ten gunste van de doelgroep maatschappelijke zorg cliënten. Wij hopen dat de conclusies en aanbevelingen uit dit rapport aangegrepen worden en tot acties omgezet zullen worden. Stichting Ontmoeting zal daar zeker een bijdrage aan leveren!

Hans Dingemanse
Regiomanager

Stichting Ontmoeting
Johanniterlaan 10
3840 DT Harderwijk
0341-456356
harderwijk@ontmoeting.org
www.ontmoeting.org

De participatieladder bouwen?!

Wilma Beltman
Master Social Work

DE PARTICIPATIELADDER BOUWEN?!

Een onderzoek naar de vraag naar en het aanbod van dagbestedingsmogelijkheden voor dak- en thuislozen in de Regio Noord West Veluwe

Opdrachtgevers:
Centrumgemeente Zwolle en Stichting Ontmoeting

Hogeschool Arnhem Nijmegen
Master Social Work
Wilma Beltman

Augustus 2009

VOORWOORD

Tijdens dit onderzoek heb ik veel mensen leren kennen: cliënten, werkers, managers en beleidsmakers. Veelal bezielde mensen die zich inzetten voor de MZ-doelgroep (Maatschappelijke Zorg) in de Regio Noord Veluwe (RNV). Ik sprak cliënten die mij vertelden hoe ze knokken, vallen en elke keer weer opstaan. Enerzijds wilden ze met rust gelaten willen worden, anderzijds wilden ze maar wat graag hun verhaal kwijt. Soms moest ik de eerste afwijzende reactie naast me neerleggen en geduld oefenen. Het eerste interview bij de methadonverstrekking van Tactus staat mij nog goed voor de geest:

Cliënt:	Wie ben je! (op aanvallende toon)
Onderzoeker:	Ik ben onderzoeker...
Cliënt:	Néé, ik vraag: wie ben je! (opnieuw op aanvallende toon)
Onderzoeker:	Ik heet Wilma...
Cliënt:	Dat bedoel ik!

Daarna kwam een gesprek op gang en vulde deze vrouw, als één van de weinigen, minutieus het vragenformulier in. Zij schreef behoefte te hebben aan alternatieve dagbesteding: "iets met bloemen of zo".

De titel "De participatieladder bouwen?!" verwijst naar een nieuw instrument voor gemeenten en instellingen. De eerste pilots hebben elders al positieve resultaten opgeleverd. De tot nu toe gehanteerde re-integratieladder heeft een ander uitgangspunt: het verkleinen van de afstand tot de (betaalde) arbeidsmarkt. Voor het merendeel van deze doelgroep blijkt dit doel echter te hoog gegrepen. De participatieladder biedt een bruikbaar alternatief omdat maatschappelijke participatie beter bij deze doelgroep past en om die reden heb ik voor dit instrument gekozen.

? Het vraagteken achter de titel illustreert de vraag naar de bereidheid van alle (keten)partners om gezamenlijk de participatieladder te willen bouwen.

! Het uitroepteken achter het vraagteken illustreert dat actie nodig is om deze ladder te bouwen. De schaduwzijde van de ladder laat gebroken sporten zien, een beeld dat past bij de huidige situatie. Bedoeld als uitnodiging aan alle betrokkenen om hun krachten te bundelen. Alléén gaat dit niet. Dit onderzoek geeft inzicht in de bestaande situatie en levert een bijdrage aan het vinden van een sluitende aanpak.

Ik bedank iedereen die heeft meegewerkt aan de totstandkoming van dit onderzoek.

Wilma Beltman

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
Samenvatting	5
Inleiding	6
Casus P.	7
Afkortingen	8
1. Praktijktheoretisch kader en probleemstelling	
1.1. Landelijk beleid dak- en thuislozen	9
1.2. Centrumgemeente Zwolle	10
1.3. Maatschappelijke Zorg in de Regio Noord Veluwe	11
1.4. Doelgroepbepaling dak- en thuislozen	12
1.5. Stichting Ontmoeting	12
1.6. Voorwaarden van subsidieverstrekker Zwolle	14
2. Onderzoeksvraag en – opzet	
2.1. Onderzoeksvraag en subvragen	15
2.2. Onderzoeksdesign	
2.3. Dataverzamelmethoden	
3.1. Resultaten betreffende de vraag	
3.1.1. Resultaten van interviews cliënten Ontmoeting	16
3.1.2. Resultaten van de groepsbijeenkomst Ontmoeting	18
3.1.3. Resultaten van de groeipotentiemeting	
3.1.4. Resultaten van de interviews cliënten Tactus	19
3.2. Resultaten betreffende het aanbod	
3.2.1. Resultaten van de interviews met aanbieders	21
3.2.2. Resultaten van de gestructureerde vragenlijsten	22
3.2.3. Resultaten van field research bij Traverse in Tilburg	24
4. Conclusie	26
5. Discussie	29
6. Aanbevelingen	30
7. Literatuurlijst	32

Bijlagen:

1. Interviewlijsten, Participatieladder, Groeipotentiemeter
2. Sociale kaart

SAMENVATTING

Het onderzoek brengt de vraag naar en het aanbod van dagbesteding voor dak- en thuislozen in de Regio Noord Veluwe in kaart en geeft aanbevelingen voor afstemming (en ontwikkeling) daartussen.

Uit dit onderzoek blijkt dat de participatieladder een goed (meet)instrument is. Met de introductie ervan wordt deze doelgroep een reëel ontwikkelingsperspectief geboden.

Doelgroep

Dak- en thuislozen zijn kwetsbare mensen met multi-problematiek. Uit het onderzoek blijkt dat tweederde van de geïnterviewde dak- en thuislozen kampt met psychiatrische en/of verslavingsproblematiek. Hun netwerk is zwak of ontbreekt zelfs geheel. Het risico op terugval is groot en basale behoeften zijn veelal onbevredigd. De gang naar de dagopvang is een eerste participatieve stap. De cliënten van Ontmoeting en van Tactus zijn zeer tevreden over de dagopvang van Ontmoeting.

Vraag

De bezoekers van de dagopvang wensen uitbreiding van het dagbestedingaanbod met andere vormen van vrijetijdsbesteding en met leertrajecten. Met name de (zwerf)jongeren zijn ontevreden en wensen leeftijdgericht aanbod. Zij vragen om verruiming van de openingstijden, zodat de openingstijden van de dag- en de nachtopvang op elkaar aansluiten. Meer dan de helft van de geïnterviewde cliënten van Tactus zegt al een vorm van dagbesteding te hebben. Dagbesteding moet wel als 'zinnig' worden ervaren.

De professionals erkennen de behoefte aan dagbesteding en zien groeipotentie bij de bezoekers. Zij moeten worden verleid omdat zij door hun uitkerende instantie niet tot werk of dagbesteding worden verplicht. Volgens de geïnterviewde cliënten werkt drang of dwang juist averechts. Zij hebben structurele (traject)begeleiding nodig.

De vraag van de meeste cliënten concentreert zich op de niveaus 1 en 2 van de participatieladder.

Aanbod

Het aanbod van Ontmoeting is op deze doelgroep afgestemd. Ontmoeting onderzoekt de mogelijkheden tot uitbreiding van het dagbestedingaanbod en wil die ook realiseren.

Het onderzoek onder de overige aanbieders in de RNV toont dat deze instellingen de doelgroep bij voorbaat van hun aanbod uitsluit, vanwege een contra-indicatie voor actuele verslaving. Met als gevolg dat passend aanbod voor de doelgroep dak- en thuislozen ontbreekt. De informatie over deze aanbieders is samengebracht in een sociale kaart, die te vinden is in bijlage 2.

Het aanbod van de overige aanbieders concentreert zich op niveau 3 van de participatieladder. Dit aanbod is voor de doelgroep (nog) niet toegankelijk.

Randvoorwaarden nieuw aanbod

Dagbesteding zou een vast item in het zorgplan van de cliënt moeten zijn. Individuele trajectplannen met duidelijke (wens)doelen en stappen geven houvast en duidelijkheid. Langdurige begeleiding vanuit de dagopvang is noodzakelijk. Samenwerking tussen betrokken instanties is vereist om tot een integrale aanpak van wonen, welzijn en zorg te kunnen komen.

Fieldresearch bij Traverse leert dat activering begint met het bevorderen van participatie. Traverse is een bruikbaar voorbeeld en toont wat haalbaar en wenselijk is.

Conclusie

Dagbesteding vereist een duidelijke visie van alle partijen. Samenwerking tussen de diverse instellingen is nodig om passend aanbod in de eigen leefomgeving te creëren. Het leggen van dwarsverbanden met het welzijnswerk en andere maatschappelijke actoren is noodzakelijk. Daarvoor is een onafhankelijke partij nodig die in staat is aanwezige de kansen te benutten, verbindingen tot stand te brengen en, bovenal, het belang van de cliënt niet uit het oog te verliezen.

Nieuw aanbod moet ontwikkeld worden en/of bestaand aanbod moet toegankelijk worden gemaakt. Cliënten dienen van de niveaus 1 en 2 naar niveau 3 van de participatieladder begeleid te worden.

INLEIDING

Dit onderzoek geeft inzicht in de vraag naar en het aanbod van dagbesteding voor dak- en thuislozen in de Regio Noord Veluwe. St. Ontmoeting, dienstencentrum voor deze doelgroep in Harderwijk, wil op professionele wijze zorgen voor een passende dagbesteding.

Dagbesteding en met name activering doorbreekt de cirkel waar veel dak- en thuisloze bezoekers in terecht zijn gekomen. Activering helpt hen uit hun isolement te komen, een dagritme te krijgen, 'nieuwe' vaardigheden aan te leren en met eigen onvermoede mogelijkheden aan de slag te gaan. Het actief bezig zijn levert een impuls om na te denken over (vrijwilligers)werk. Dagbesteding vermindert bovendien risicofactoren als het ontwikkelen van marginaliserend gedrag zoals overlast, middelengebruik, crimineel gedrag, agressie etc. Naast activering moeten andere levensdomeinen niet uit het oog worden verloren, zoals de financiële situatie en het psychosociaal functioneren.

De doelgroep staat bekend om diffuse hulpbehoeften, die niet altijd door de betrokkenen zelf worden signaleerd (Schout 2007, p. 10). Om aan te sluiten bij de uitspraak van staatssecretaris Bussemaker is besloten in dit onderzoek ruimte te maken voor cliënten door hen zelf te vragen naar hun wensen en behoeften. Volwaardig meedoen begint met hen als volwaardig gesprekspartner te laten meepraten, meedenken en doen. Bussemaker schrijft in haar voortgangsrapportage van 2008:

“Het uiteindelijke doel is dat daklozen weer volwaardig meedoen aan de samenleving”.

Hoofdstuk 1 begint met het praktijktheoretisch kader en de probleemstelling. In hoofdstuk 2 komen de onderzoeksvraag- en opzet aan bod. De resultaten worden uitgewerkt in hoofdstuk 3, gevolgd door de conclusies in hoofdstuk 4, discussie in hoofdstuk 5 en de aanbevelingen in hoofdstuk 6.

Bijlage 1 bevat interviewlijsten, een toelichting op de Participatieladder en de groeipotentiemeter. De sociale kaart is in bijlage 2 opgenomen.

Met de verwijzing 1-2 in de tekst wordt bedoeld: bijlage 1, bladzijde 2.

Om een indruk te geven van de vele 'verhalen' die de onderzoeker heeft gehoord is de casus toegevoegd van P., een man van 46 jaar, die zowel de Oude Synagoge, als Ontmoeting en Tactus verslavingszorg bezoekt. Hij vertelt wat deze instellingen voor hem betekenen

CASUS P.:

Bij mijn geboorte is het al mis gegaan: ik was levenloos bij mijn geboorte. Mijn moeder dacht dat ik dood was. Toen ik toch bleef leven is mijn moeder doorgedraaid. Ze wilde namelijk dat ik een meisje was en ze heeft mij daarom nooit aanvaard. Ze haatte mij als de pest. Ze was altijd bang dat ik iets vies zou maken. Zei direct als ik naar de wc moest: "Wat ga je doen?"Later is ze opgenomen.

Ik ben afgekeurd. Op mijn 19^e ben ik opgepakt voor diefstal. Toen heeft maatschappelijk werk mij geholpen. Ik ging voor twee jaar naar Veldwijk (*GGZ-instelling, WB*). Dan hoefde ik de cel niet in. Die behandeling daar was heel apart. Ik heb het zelf niet gehoeven, maar er waren jongens bij die in regressie gingen. Dan moet je alles afleren en terug naar je kindertijd. Terug naar je geboorte, zeg maar. Bij sommige instellingen ga je zelfs terug tot in de baarmoeder, maar dat doen ze niet bij Veldwijk. Dan moet je weer leren poepen en alles. En dan moest je de leiding accepteren als je vader en moeder. Ik zette me af tegen die autoriteiten....maar zij deden ook raar hoor. Dan zeiden ze: "Wij weten vijf stiekeme dingen van jou en die moet jij ons vertellen". Dat ging ik niet doen. Want ik had openlijk een relatie met een (volwassen) vrouw van de leiding, dus dat is niet stiekem. En ik gebruikte ook wel eens wat, maar dát konden zij niet weten. Zij zeiden dat als ik het niet zou vertellen, dat ze me zouden wegsturen. Later hoorde ik van iemand dat ze mij helemaal niet móchten wegsturen. Toen ik dat eenmaal wist zei ik tegen ze: "Ik ga lekker weg!" Zo hield ik het mooi zelf in de hand. Daarna is het mis gegaan, in Amsterdam. Heroïne kopen en zo. Ik heb veel gebruikt, gespoten. Aan occulte dingen gedaan.

(...)Toen ik eenmaal was getrouwd kreeg ik drie kinderen. Tijdens mijn huwelijk ben ik toch weer hasj gaan gebruiken en toen ik dat eerlijk opbiechtte lag ik eruit. Ik ben gaan rijden en heb zo'n vier maanden in mijn auto geslapen. Ik gebruikte drugs en wilde een eind aan mijn leven maken. Dat was in Genève. Ik had zoveel bitterheid in mijn hart. Door mijn vele cocaïnegebruik kreeg ik een ernstig auto-ongeluk. Dat ongeluk heeft mijn leven gered, want in het ziekenhuis kreeg ik zóveel liefde! Dat is nu negen jaar geleden.

(...)Eigenlijk hoop ik nog steeds op terugkeer naar mijn vrouw. Voor mijn gevoel zijn we nog steeds getrouwd, dat krijg ik er niet uit bij mezelf. Zij woont nu samen met een ander. Als ze moeilijk gaat doen over de kinderen.....dan weet ik nog niet wat ik ga doen....(!) Mijn oudste dochter geeft wel wat problemen: ze steelt geld van haar moeder en zo...

Ik ben laatst met mot weg gegaan bij de Nachtopvang. Ik kwam na een aantal maanden daar weer eens slapen en toen bleek dat je 's ochtends voor half negen het beddengoed moest inleveren. Dat wist ik niet. Men dacht dat ik dat wel wist omdat ik er maanden daarvoor ook al 'ns was geweest. Maar dat van dat beddengoed wist ik ècht niet (meer). Toen mocht ik niet meer terugkomen. Alleen omdat ik dat beddengoed niet op tijd had ingeleverd!

Ik werk zo'n twee tot drie keer per week als vrijwilliger bij de Oude Synagoge en daarnaast kom ik twee tot drie keer per week hier bij Ontmoeting. Ik praat niet veel met de andere mensen hier, wel met de mensen achter de bar. Als ik dat niet had, waar moet ik dan naar toe? Dit is heel belangrijk voor mij!

AFKORTINGEN

AB	Activerende Begeleiding
ACT-team	Assertive Community Treatment (-team)
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
CIZ	Centrum Indicatiestelling Zorg
CT	Centrale Toegang
DAC	Dagactiviteitencentrum
DC	Dienstencentrum (dagopvang van Ontmoeting)
DD	DubbelDiagnose
G4	4 grote steden: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag
GGD	Gemeentelijke Gezondheid Dienst
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
HEE	Herstel Empowerment en Ervaringsdeskundigheid
IGSD	Intergemeentelijke Sociale Dienst
Kompas	Regionaal of Stedelijk Kompas
MO	Maatschappelijke Opvang
MSW	Master Social Work
MW	Maatschappelijk Werk
MZ	Maatschappelijke Zorg
NO	Nachtopvang
OB	Ondersteunende Begeleiding
OGGZ	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
PGB	Persoonsgebonden Budget
RNV	Regio Noord Veluwe
SRH	Systemisch Rehabilitatiegericht Handelen
SHV	Schuldhulpverlening
SZ	Sociale Zaken
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VG	Verstandelijk gehandicapt
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Wajong	Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten
WAO	Wet Arbeids Ongeschiktheid
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WWB	Wet Werk en Bijstand

1. PRAKTIJKTHEORETISCH KADER EN PROBLEEMSTELLING

1.1. Landelijk beleid dak- en thuislozen

De ontwikkelingen rond dagbesteding voor dak- en thuislozen in de Regio Noord Veluwe vinden hun oorsprong in landelijk beleid. In februari 2006 werd door het kabinet en de vier grootste steden (G4) het "Plan van aanpak maatschappelijke opvang G4 en Rijk" aan de Tweede Kamer aangeboden. De VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) heeft in 2007 een concept stappenplan Stedelijk Kompas gepubliceerd. Alle overige 39 centrumgemeenten hebben op basis daarvan een (eigen) Plan van aanpak opgesteld waarmee de landelijke doelstellingen zijn vertaald naar de centrumgemeenten. De centrumgemeenten kiezen voor de term "Stedelijk Kompas" of "Regionaal Kompas", hierna Kompas genoemd.

De plannen zijn er op gericht de leefomstandigheden van dak- en thuislozen te verbeteren, waardoor er een einde moet komen aan hun zwervend gedrag en de daarmee gepaard gaande overlast. Naast het verminderen van het aantal daklozen wordt ingezet op doorstroming naar een zo zelfstandig mogelijk bestaan. Om de kwaliteit van leven van de gehele doelgroep te verbeteren rusten de Kompassen veelal op twee pijlers:

- Een persoonsgerichte benadering met behulp van individuele trajectplannen.
- Een 100% sluitende samenwerking tussen alle betrokken partijen en instellingen.

Staatssecretaris Bussemaker schrijft jaarlijks een voortgangsrapportage Maatschappelijke Opvang (MO) over de stand van zaken bij alle gemeenten. In haar rapportage van februari 2008 zegt zij het volgende over de sociale activering van dak- en thuislozen:

"...vind ik het belangrijk dat cliënten in de opvang weer perspectief krijgen om volwaardig mee te kunnen doen. De praktijk leert dat cliënten ook als aan voorwaarden als huisvesting, zorg en inkomen voldaan is, moeite hebben met het maken van de laatste stap. Ik vind het daarom belangrijk dat opvanginstellingen ook steeds vaker activiteiten ontplooiën op het terrein van de sociale activering."
Bussemaker (2008).

Raakvlakken met WMO

Naast het formuleren van een eigen Kompas is iedere gemeente in Nederland per 1 januari 2007 ook verplicht zich, in het kader van de WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning), in te zetten op de volgende negen prestatievelden:

1. het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten;
2. op preventie gerichte ondersteuning bieden aan jongeren met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden;
3. het geven van informatie, advies en cliëntondersteuning;
4. het ondersteunen van mantelzorgers en vrijwilligers;
5. het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijk verkeer en van het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem;
6. het verlenen van voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem ten behoeve van het behoud van hun zelfstandig functioneren of hun deelname aan het maatschappelijk verkeer;
7. maatschappelijk opvang, waaronder vrouwenopvang en huiselijk geweld;
8. het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg, met uitzondering van het bieden van psychosociale hulp bij rampen;
9. het bevorderen van verslavingsbeleid.

De invoering van de WMO geeft een extra impuls aan de aanpak van dakloosheid. De meeste gemeenten maken een directe koppeling tussen de invulling van de prestatievelden 7, 8 en 9 en het Kompas omdat deze prestatievelden grote overeenkomsten vertonen. Ook de prestatievelden 1, 2, 3 en 5 hebben betrekking op de problematiek van dak- en thuislozen. Kwartiermaken is de poging een maatschappelijk klimaat te bevorderen waarin meer mogelijkheden ontstaan voor deze groep om erbij te horen. Dat betekent dat de maatschappij de cliënt in staat stelt om met zijn of haar beperkingen zo optimaal mogelijk te participeren in het maatschappelijk leven. Helaas biedt de samenleving niet veel kans op sociale integratie en maatschappelijke participatie (Kal, 2007).

Nieuwe ontwikkeling: het Participatiebudget

Niet alleen de WMO biedt een aanvullend beleidskader, ook het nieuwe Participatiebudget biedt de gemeenten extra kansen om dwarsverbanden te leggen en die te versterken. De gemeenten beschikken namelijk vanaf januari 2009 over een Participatiebudget voor educatie, inburgering en participatie van (bijna) alle burgers. De 'Participatieladder' (bijlage 1-3), een nieuw instrument dat is ontwikkeld op initiatief van de VNG, geeft inzicht in het participatieniveau van burgers en in de effecten van het uitgevoerde beleid. Vanaf januari 2010 gaan vijftien koplopergemeenten met de Participatieladder (PL) aan de slag. Door de beginsituatie van de cliënt te bepalen en na een jaar de participatiegraad van deze cliënt opnieuw te bekijken, kan men de ontwikkeling van individuele cliënten en van cliëntengroepen volgen.

De participatieladder onderscheidt de drie participatieniveaus die het Sociaal Cultureel Planbureau hanteert in "Sociale Uitsluiting in Nederland" (2004):

- Sociaal ongeorganiseerd (geen sociale contacten met vrienden, kennissen en buurt);
- Sociaal georganiseerd (lidmaatschap vereniging, deelname aan cursussen);
- Maatschappelijke participatie (betaald en onbetaald werk).

Deze driedeling, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen deelnemen aan de samenleving (sociale participatie) en bijdrage aan de samenleving (maatschappelijke participatie) is het uitgangspunt geweest voor de PL. Het maatschappelijk participatieniveau is in de PL echter nog verder uitgesplitst in betaald werk met ondersteuning en betaald werk zonder ondersteuning en in onbetaald werk (met en zonder ondersteuning).

De burger, van wie het participatieniveau moet worden vastgesteld, kan tot één van de volgende subgroepen behoren (2008, Regioplan):

1. burger met gemeentelijke uitkering
2. burger met UWV-uitkering
3. burger zonder betaalde baan en zonder uitkering
4. burger met een betaalde baan
5. inburgeringsplichtige
6. inburgeringsbehoefte
7. laaggeletterde
8. burger zonder startkwalificatie

De ladder verschaft een taal waarmee de verschillende betrokken disciplines informatie over burgers kunnen uitwisselen en vergelijken, dus ook over dak- en thuisloze burgers. Deze groep burgers valt voornamelijk onder de eerste drie subgroepen. Voordeel van de PL is tevens dat de individuele groeipotentie zichtbaar kan worden gemaakt met behulp van een groeipotentiemeter (bijlage 1-5). Met dit instrument is de persoonlijke ontwikkeling van dak- en thuislozen helder in beeld te brengen en te houden.

1.2. Centrumgemeente Zwolle

Naast de G4 heeft ook de gemeente Zwolle hoofdlijnen uitgezet voor het verbeteren van de zorg voor dak- en thuislozen. Het Stedelijk Kompas van Zwolle vermeldt o.a. de volgende doelstellingen:

1. Alle dak- en thuislozen van Zwolle zitten in 2014 in een traject.
2. Voor minimaal 60% van de Zwolse dak- en thuislozen is huisvesting en dagbesteding geregeld in 2014.
3. Overlastgevend gedrag dient teruggebracht te zijn naar 75% van het niveau van 2007. Kompas Zwolle (2007).

Als centrumgemeente werkt Zwolle nauw samen met 14 regiogemeenten, waaronder Harderwijk, Elburg, Ermelo, Nunspeet, Oldebroek en Putten. De genoemde regiogemeenten vormen tezamen de Regio Noord Veluwe (RNV).

1.3. Maatschappelijke Zorg in de Regio Noord Veluwe

De RNV beschrijft in haar Paraplunota WMO de eigen beleidsvisie voor de prestatievelen 7, 8 en 9. Maatschappelijke Zorg (MZ) is in deze regio de verzamelnaam voor alle doelgroepen en thema's die hierin een rol spelen. Eén van de MZ-visiepunten uit de Paraplunota WMO 2008 is voor dit onderzoek van belang:

“Een compleet traject van praktische zorg (wonen, dagactivering /werk, financiën) is noodzakelijk voor mogelijk succes. Landelijke ervaringen en onderzoeken laten zien dat multi-probleem cliënten het meest baat hebben bij minder stress in hun leven. Belangrijke stressfactoren ontstaan op het gebied van wonen, financiën en dagbesteding. Kansen en structurele ondersteuning bieden op deze gebieden leidt tot rust en duidelijkheid. In het verlengde daarvan ontstaan meer kansen op behandeling van onderliggende problematiek”.

Uit de MZ-visiepunten zijn actiepunten voortgekomen voor 2009, waaronder een onderzoek naar dagactiviteiten voor de doelgroep MZ. Het streven is om bestaande activeringsvormen op elkaar te laten aansluiten en aanvullende vormen van dagbesteding te bevorderen. In 2010 dient een keten van sociale activiteiten operationeel te zijn in de hele RNV. Om de betrokkenheid van de doelgroep zelf te vergroten gaat de regio actief inzetten op cliëntenparticipatie.

Stuurgroep en regiegroep MZ

In de stuurgroep MZ zitten vertegenwoordigers van alle betrokken organisaties, inclusief de centrumgemeente Zwolle en het zorgkantoor. In het recent tot stand gekomen convenant MZ zijn afspraken vastgelegd over samenwerking tussen ketenpartners op het gebied van beleidsregie, ketenregie en trajectregie. Het convenant is o.a. getekend door de gemeenten van de RNV, door het maatschappelijk werk, de GGZ, de verslavingszorg, de GGD, Bureau Jeugdzorg, MEE en de Maatschappelijke Opvang (MO). Aansturing en regievoering ligt bij de gemeente Harderwijk, (als subcentrumgemeente van Zwolle).

De regiegroep MZ, met daarin managers en leidinggevendenden van de betrokken organisaties, houdt zich bezig met beleidsvoorbereidend overleg ten behoeve van de stuurgroep MZ. De regiegroep heeft, samen met de onderzoeker, een eerste aanzet gegeven voor de ontwikkeling van een visie op dagbesteding. De regiegroep heeft de onderzoeker gevraagd om ook cliënten van Tactus verslavingszorg (als onderdeel van de MZ-doelgroep) te interviewen en daarmee het onderzoek te verbreden.

Centrale Toegang en Sociale Vangnetoverleggen

De twee pijlers van het Kompas (zie 1.1.) worden in de RNV tevens vertaald naar een bovenlokale Centrale Toegang (CT) en lokale Sociale Vangnetoverleggen.

Op 1 januari 2010 zal in Harderwijk een CT starten om daarmee een persoonsgerichte benadering met behulp van individuele trajectplannen te bewerkstelligen. De CT is bedoeld voor alle cliënten die gebruik willen maken van de MO-voorzieningen in de regio. Voortaan zullen cliënten worden aangemeld bij één centrale 'voorkeur'. Een aan de CT gekoppeld multidisciplinair team zal zorgen voor een integraal plan en wijst een trajectmanager toe die regie voert op alle levensgebieden van de cliënt. Door centrale registratie wil men de instroom, doorstroom en uitstroom van dak- en thuislozen (en op den duur van alle MZ-clieñten) monitoren. Dit levert de nodige beleids- en sturingsinformatie op en bevordert een sluitende samenwerking tussen alle betrokken partijen en instellingen rondom de cliënt.

In juni 2009 is de GGD in elke regiogemeente van de RNV gestart met een Sociaal Vangnetoverleg om de samenwerking tussen de betrokken lokale partijen en instellingen te bevorderen. Dit multidisciplinaire overleg heeft ook een belangrijk preventief doel: MZ-clieñten worden sneller gesignaleerd en oplossingen worden gezamenlijk gezocht om uithuisplaatsingen te voorkomen en daarmee nieuwe instroom naar de MO.

1.4. Doelgroepbepaling: dak- en thuislozen

Hoewel er geen overeenstemming is over de definitie van de begrippen dak- en thuislozen kunnen we stellen dat de term dakloosheid verwijst naar de fysieke woon- of verblijfssituatie van betrokkenen. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen feitelijk en residentieel daklozen. Onder feitelijk daklozen verstaan we mannen of vrouwen zonder reguliere huisvesting die een zwervend bestaan leiden en die de dagen en nachten op straat of in de dag- en nachtopvang doorbrengen. De term residentieel daklozen wordt doorgaans gereserveerd voor mensen zonder reguliere huisvesting, die tijdelijk of (semi-)permanent onderdak hebben gevonden in woonvoorzieningen zoals internaten, sociale pensions of in instellingen voor begeleid wonen. De term thuisloosheid verwijst niet zozeer naar de fysieke kant van de woon- of verblijfssituatie, maar veeleer naar de psychologische kant ervan. Het refereert aan psychische kenmerken zoals 'zich nergens thuis voelen', 'onthecht zijn' of 'niet in staat zijn duurzame bindingen met andere mensen aan te gaan' (van Doorn 2005, p. 15).

Landelijk wordt de doelgroep dak- en thuislozen betiteld als deel van de doelgroep OGGZ (Openbare Geestelijke Gezondheidszorg). Typerend voor deze doelgroep is het ontbreken van actieve medewerking en daarnaast de afwezigheid van een adequate hulpvraag. De RNV kiest voor de term MZ in plaats van OGGZ.

De G4 definiëren de MZ-doelgroep op basis van de volgende vijf criteria:

1. aanwezigheid van een psychiatrische stoornis (waaronder verslavingsproblemen) of ernstige psychosociale problemen;
2. aanwezigheid, tegelijkertijd, van meerdere problemen op andere leefgebieden;
3. niet voldoende in staat zijn om in de eigen bestaansvoorwaarden te voorzien (huisvesting, inkomen, sociale contacten, zelfverzorging);
4. gebrek aan mogelijkheden om de problemen op te lossen;
5. afwezigheid van een adequate hulpvraag.

De Paraplunota WMO schat het aantal dak- en thuislozen in de RNV op 150 personen (2007). Vanwege deze multi-problematiek is een integrale benadering gewenst omdat de ervaring leert dat deeloplossingen niet of onvoldoende werken.

1.5. Stichting Ontmoeting

In Harderwijk organiseert Stichting Ontmoeting een professioneel begeleid activiteitenaanbod voor de doelgroep dak- en thuislozen. Die kan, vijf dagen per week, in het dienstencentrum (DC) terecht voor een kop koffie, lunch en een gesprek. De medewerkers van Ontmoeting constateren dat wanneer de meest prangende behoeften zijn vervuld, gaandeweg de (latent aanwezige) behoeften naar boven komen. Naast de eerste opvang is daarom ruimte gecreëerd voor individuele begeleiding: bezoekers worden geholpen bij vragen op het gebied van een postadres, budgetbeheer en (outreaching) maatschappelijk werk. Ook kunnen bezoekers meedoen aan een beperkt aantal vormen van dagbesteding.

'Foto' van het cliëntenbestand

Om de problemen op diverse levensgebieden van de cliënten in kaart te brengen is in maart 2009 een 'foto' gemaakt (door de professionals van Ontmoeting) onder 75 cliënten. Van deze groep zijn negen personen jonger dan 25 jaar. Dit zijn zwerfjongeren en daarnaast kinderen van dak- en thuisloze ouders. Uit de 'foto' blijkt dat deze cliënten kampen met problemen op het gebied van:

Wonen

Van alle 75 personen zijn vier dakloos, zij verblijven in de nachtopvang. 13 residentieel daklozen wisselen vaak van verblijfsadres en wonen op onbekende adressen, zoals in caravans of in een andere behuizing op een camping. Het grootste deel van de 75 personen is 'thuisloos': inwonend, kamerbewoner of bewoont een huis of appartement (zie 1.4.).

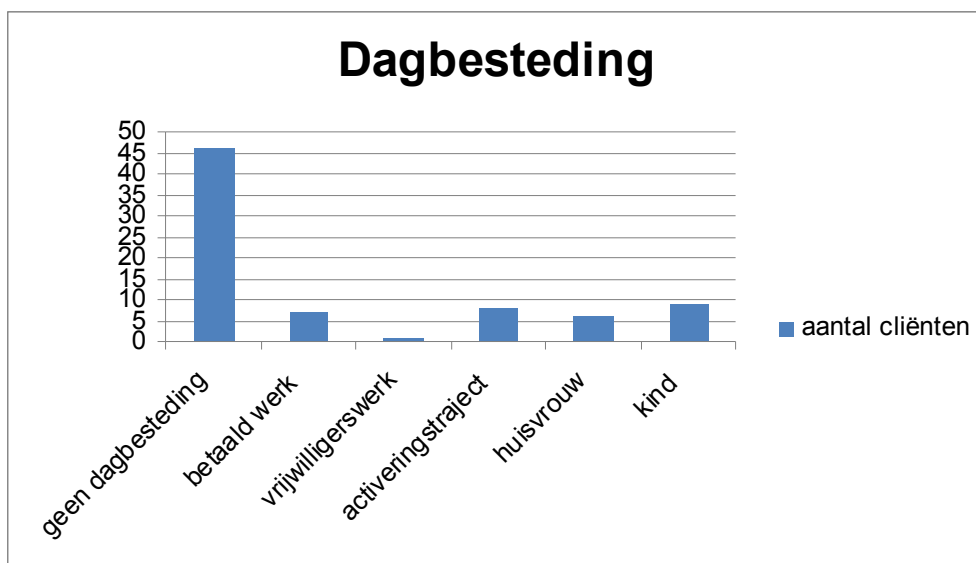
Sociale relaties

Van de hele groep cliënten leven 40 sociaal geïsoleerd; zij hebben geen sociaal netwerk. 28 cliënten onderhouden geen familierelaties. Hierbij wordt opgemerkt dat één cliënt zowel kan scoren op 'geen sociaal netwerk' als op 'geen familierelaties'.

Dagbesteding (zie diagram)

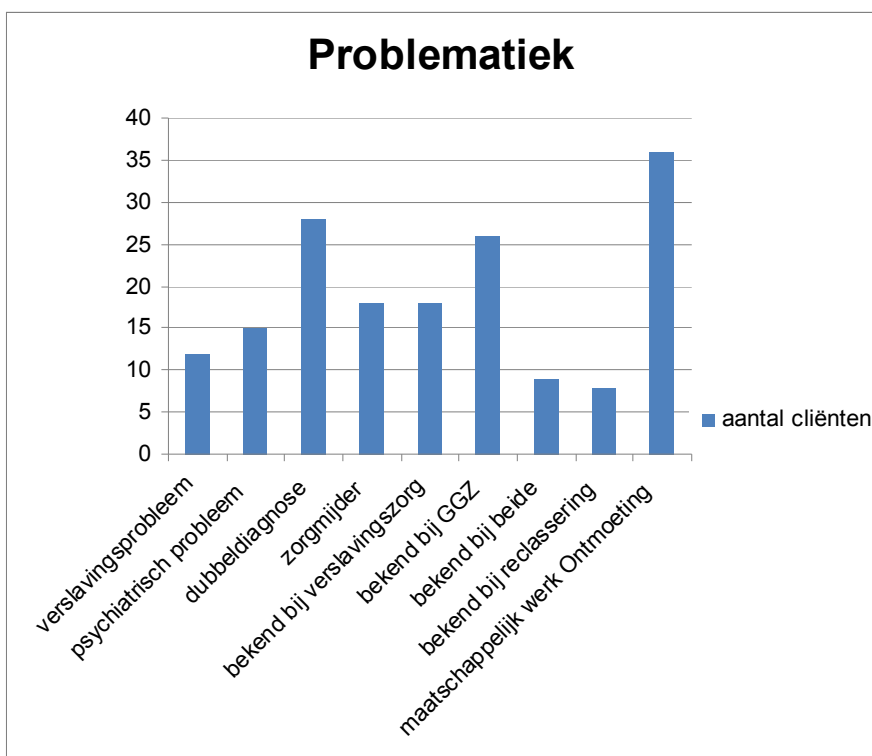
46 van de 75 cliënten hebben, buiten Ontmoeting, geen enkele vorm van dagbesteding. Daarnaast zijn er in totaal zeven cliënten met betaald werk of met vrijwilligerswerk. Zeven anderen hebben een activeringstraject.

n = 75

Verslaving, psychiatrie en overige probleemgebieden (zie diagram)

27 cliënten kampen met enkelvoudige problematiek: verslavings- (12) of psychiatrische (15) problematiek. Daarnaast hebben 28 cliënten een dubbeldiagnose (DD); bij hen is sprake van zowel psychiatrische- als verslavingsproblematiek. Van de 66 volwassen cliënten kampen 40 met een verslaving. 18 cliënten worden als zorgmijddend gezien omdat zij de geboden hulp afwijzen. 18 cliënten zijn bekend bij Tactus of Iriszorg en 26 bij GGZ Meerkanten. 9 DD-cliënten zijn bij beide instellingen bekend. 8 cliënten zijn bekend bij de reclassering en 36 cliënten worden actief begeleid door MW van Ontmoeting.

n = 75

Inkomen en schulden

Zes volwassen cliënten hebben geen inkomen waarvan twee personen in de NO verblijven. Van 33 cliënten blijkt het inkomen 'onbekend', die waarschijnlijk een Wajong-uitkering ontvangen. De overige 23 cliënten ontvangen een uitkering zoals WWB (11), WAO (13). Verder maken 23 cliënten gebruik van de mogelijkheid tot budgetbeheer bij de maatschappelijk werkers (MW-ers) van Ontmoeting. Daarnaast kampen tien cliënten met problematische schulden, zij hebben (nog) geen budgetbeheer.

Presentie en SRH

Deze multi-problematiek van dak- en thuislozen vraagt om een specifieke benadering door de hulpverleners. Ontmoeting heeft voor haar benadering gekozen voor een combinatie van twee bestaande methodes die het meest recht doen aan de eigen visie: de Presentiebenadering en het Systemisch Rehabilitatie-gericht Handelen (SRH). Deze combinatie maakt het mogelijk om radicaal aan te sluiten bij de wensen en mogelijkheden van de cliënt. Daarbij hanteert Ontmoeting termen als: benaderbaar, laagdrempelig, wensgericht, kansen creëren. Men werkt vanuit een cultuur van DOEN, wat staat voor:

- D uidelijkheid in communicatie.
- O penheid en transparantie.
- E erlijkheid.
- N abijheid.

1.6. Voorwaarden van Zwolle

Ontmoeting wil een constructieve bijdrage leveren aan de dagbestedingsmogelijkheden voor dak- en thuislozen. Voordat wordt overgegaan tot het creëren van nieuw activeringsaanbod heeft Zwolle, als subsidieverstrekker, opdracht gegeven voor dit onderzoek. Een praktijkonderzoek met als doel het bestaande aanbod voor dagbesteding en activering van dak- en thuislozen in de regio Noord Veluwe in kaart te brengen en deze meer op elkaar af te stemmen.

Zwolle verwacht op 31 oktober 2009 de volgende resultaten:

1. Het project brengt activeringsmogelijkheden van de doelgroep van het Stedelijk Kompas in de regio Noord Veluwe in kaart.
2. Het project levert aanbevelingen op over het beter op elkaar afstemmen van – en het kunnen doorverwijzen naar de diverse mogelijkheden van dagbesteding/activering in de regio Noord Veluwe.
3. Met reeds bekende ketenpartners wordt samengewerkt rond de bestaande inloopvoorzieningen.
4. De uitkomsten worden afgestemd met de gemeenten in de regio Noord Veluwe en met centrumgemeente Zwolle.

De onderzoeker en Ontmoeting hebben besloten hierop een aanvulling te realiseren, die recht doet aan de participatiegedachte, waarin de cliënt een eigen plek krijgt en recht van spreken heeft. Om die reden is dit onderzoek uitgebreid met een subjectgericht deel: de vraag van de cliënt. Daklozen zijn tenslotte meestal object van interventie, terwijl dakloosheid, uitburgering en overlast mede in verbinding met sociale en institutionele relaties ontstaan (Wolf, 2009). Alle betrokken partijen, ook de daklozen zelf, hebben geparticipeerd in dit onderzoek waardoor de kans op bruikbare uitkomsten is toegenomen.

2. ONDERZOEKSVRAAG EN –OPZET

2.1. Onderzoeksvraag

Rekening houdend met de vragen van Centrumgemeente Zwolle, de visie van Stichting Ontmoeting en de wensen van de onderzoeker luidt de onderzoeksvraag:

Hoe kunnen de vraag naar en het aanbod van dagbesteding voor dak- en thuislozen in de regio Noord Veluwe beter op elkaar worden afgestemd?

Subvragen

In deze opzet wordt de hoofdvraag met behulp van de volgende subvragen beantwoord:

1. Wat is de vraag en impliciete behoefte naar dagbesteding vanuit de doelgroep?
2. Wat is het bestaande activeringsaanbod in de regio Noord Veluwe?

2.2. Onderzoeksdesign

Om antwoord te krijgen op deze vragen heeft de onderzoeker gekozen voor zowel praktijkontwikkend als praktijkgericht onderzoek (Boog 2009). Het onderzoek is praktijkontwikkend omdat beroepskrachten als participerende onderzoekers hebben gefungeerd. Zij hebben bijvoorbeeld interviews afgenomen bij de cliënten en het groeipotentieel van de ondervraagde cliënten in kaart gebracht. Daarnaast hebben zowel professionals als cliënten deel genomen aan de groepsbijeenkomst “Zoveel mensen, zoveel wensen”. Het onderzoek is ook praktijkgericht omdat met behulp van beschrijvend onderzoek effecten worden beschreven en aanbevelingen voor de beroepspraktijk worden gedaan.

2.3. Dataverzamelmethoden

De gebruikte verzamelmethoden zijn per deelvraag uitgewerkt:

1. Om inzicht te geven in de vraag (en behoefte) naar dagbesteding maakt de onderzoeker gebruik van:

- Gestructureerde open interviews met cliënten van Ontmoeting (zie bijlage 1-6)

De vaste kern van cliënten (25 personen) is geïnterviewd door de onderzoeker, samen met twee beroepskrachten van Ontmoeting. Meerdere topics komen hierin aan bod: de waardering voor het huidige aanbod en de ervaren tekorten en wensen op het gebied van dagbesteding bij Ontmoeting. Overige topics: huidige inkomen en ervaren dwang/drang vanuit uitkerende instanties.

- Een dialoog met cliënten en beroepskrachten van Ontmoeting

Tijdens een georganiseerde groepsbijeenkomst zijn professionals van Ontmoeting samen met de onderzoeker een dialoog aangegaan met de aanwezige cliënten over de uitkomsten van de gestructureerde open interviews. Topic: bereidheid tot medewerking van cliënten aan nieuwe binnen- en buitenactiviteit.

- Groeipotentiemeting van geïnterviewde cliënten van Ontmoeting (zie bijlage 1-5)

Met behulp van de groeipotentiemeter van de VNG als onderdeel van de PL, is door twee maatschappelijk werkers van Ontmoeting een meting verricht onder dezelfde groep cliënten (25). Een cliënt heeft groeipotentie als kan worden verwacht dat de cliënt het komende jaar zal stijgen naar een hoger participatieniveau. Topic: de verwachte individuele groeipotentie.

- Gestructureerde open interviews met cliënten van Tactus (zie bijlage 1-7)

Tijdens de methadonverstrekking zijn 25 cliënten geïnterviewd. Deze interviews zijn uitgevoerd door de onderzoeker en in een aantal gevallen is de vragenlijst door de geïnterviewde zelf (geheel of gedeeltelijk) ingevuld. Topics: huidige dagbesteding, de wens naar andere vorm(en) van dagbesteding, eigen inkomen en de ervaren dwang/drang vanuit uitkerende instanties.

2. Om inzicht te geven in het bestaande aanbod van dagbesteding voor dak- en thuislozen in de RNV zijn onderstaande dataverzamelmethoden gebruikt:

- Half-gestructureerde interviews met aanbieders (zie bijlage 1-8)

Tijdens deze interviews (10) is informatie verzameld en daarnaast draagvlak gecreëerd voor het verkrijgen van medewerking aan het geplande vervolg: de gestructureerde vragenlijst voor de aanbieders. Topics tijdens de interviews: instroom, door- en uitstroom van cliënten en samenwerking met ketenpartners. Ontmoeting (als aanbieder van dagbesteding) is beschreven in de context en om die reden niet meegenomen in dit onderzoeksdeel.

- Gestructureerde vragenlijsten (zie bijlage 1-9)

De gestructureerde vragenlijst is aangeboden aan de 10 geïnterviewde aanbieders en daarnaast aan 10 andere (niet-geïnterviewde) aanbieders. De onderzoeker heeft vooraf de beschikbare informatie als antwoord ingevuld en ter verificatie/aanvulling aan de aanbieders voorgelegd. Onder de laatste 10 bevinden zich ook twee welzijnsorganisaties (Pinel en Welzijn Op Maat) die aanbod, in de vorm van preventie en nazorg, bieden voor de (MZ en GGZ) doelgroep. De topics zijn: (contra-) indicaties, aard van activering/werkzaamheden, gewenst/vereist niveau van vaardigheden, doel(en) waar naar toe gewerkt wordt, het wekelijks minimum en maximum aantal uren dagbesteding.

- Half-gestructureerd interview met expert Traverse

Field-research bij Traverse, een dak- en thuislozen inloop en activeringscentrum in Tilburg, heeft vergelijkende informatie opgeleverd over sociale activering voor deze doelgroep. Topics: beloningssystemen, werkwijze sociale activering, samenwerkingsverbanden en financiering.

3. 1. RESULTATEN

3.1.1. Resultaten van de interviews onder cliënten van Ontmoeting

Om duidelijkheid te krijgen over de vraag naar dagactivering zijn 25 cliënten van Ontmoeting (15 mannen en 10 vrouwen) geïnterviewd. De vragen zijn kort en bondig geformuleerd. Twee cliënten, afkomstig uit de Nachtopvang, weigerden hun medewerking. Eén van hen bezocht die dag voor het eerst de inloop.

Over het algemeen zijn de cliënten zeer tevreden over Ontmoeting, genoemd worden:

- De algehele, prettige sfeer (het gevoel van welkom zijn); de woorden 'gezellig' en 'leuk' worden door 22 cliënten genoemd
- Het personeel dat vriendelijk en behulpzaam is
- De overige bezoekers die er komen
- Het activeringsaanbod: poolen, knutselen en het jaarlijkse uitje
- De gratis koffie en de tosti/broodje (verkrijgbaar tegen een redelijke vergoeding)
- De hulp die wordt geboden: mogen telefoneren, hulp bij het invullen van formulieren, budgetbeheer etc.

Een uitspraak van één van de respondenten illustreert dit:

Iedereen wordt hier welkom geheten. Gewoon goedemorgen. Het is voor mij het eerste goedemorgen wat ik hoor, op de poes na dan. Je wordt hier gezien.

De preventieve werking van Ontmoeting wordt door vijf ondervraagden expliciet genoemd. De inloop behoedt hen voor negatieve gedragingen, zowel jegens henzelf als jegens anderen:

Het houdt me thuis weg waar ik last heb van dealers en de tv..... die is overdag tóch stom.

De drie ondervraagde (zwerf)jongeren, afkomstig van de Nachtopvang, zijn ontevreden. Zij missen het contact met leeftijdgenoten, vinden onvoldoende 'vertier' bij Ontmoeting en komen uitsluitend omdat een (verblijfs-) alternatief ontbreekt. De openingstijden van de NO en Ontmoeting sluiten niet op elkaar aan, wat tot gevolg heeft dat deze jongeren zowel 's ochtends als 's avonds over straat moeten zwerven. In de weekenden, als Ontmoeting gesloten is, vinden zij alternatieven in de bibliotheek, in het station of in een wachtkamer van het ziekenhuis. Vooral in de winter is dit een ongewenste situatie. Andere cliënten, die zelf geen gebruik maken van de NO, spreken hun medeleven uit.

Op de vraag welk activiteitenaanbod bij Ontmoeting ontbreekt antwoorden de meesten dat zij niets missen. Slechts enkelen benoemen een gemis:

- een crèche voor de kinderen (van cliënten)
- plek buiten om te kunnen voetballen of om op een bankje te kunnen zitten
- een (fiets-, hout-) werkplaats
- computers om op te (leren) werken

De werkelijke behoefte blijkt pas in tweede instantie als wordt gevraagd naar hun wensen. Alle cliënten blijken die te hebben en te kunnen noemen: uitbreiding van het activiteitenaanbod met andere vormen van vrijetijdsbesteding (18) en met leertrajecten (5). Expliciet genoemd worden:

- Het kunnen beoefenen van sporten als: fitness, zwemmen en wandelen.
- Hobbymatige activiteiten als: tuinieren, muziek maken, houtbewerking, sleutelwerkplaats voor fietsen/motoren, koken en 'iets met dieren'.
- Vrijetijdsbesteding als: spelletjes doen (in competitieverband) en films kijken.
- Het kunnen volgen van cursussen als: computercursus, budgetteringscursus, Nederlandse taal, assertiviteitstraining en het halen van een bromfietscertificaat.

Over het huidige aanbod (de knutselactiviteiten) zijn de mannen minder tevreden dan de vrouwen. De mannen gaan liever poolen of koken. Vijf respondenten zeggen vooral te komen om te kunnen uitrusten. Die rust ontbreekt thuis of elders.

14 van de 23 cliënten geeft direct aan géén enkele drang of dwang te accepteren:

Dat dingen, wat dan ook, opgedrongen worden. Dan doe ik het juist niet, ook al zou ik het best wel willen.

Een andere respondent zegt wat uitgeoefende dwang met hem doet:

Ik moet ook geen baas in mijn nek hebben. Dan krijg ik zo ruzie. En dan kan je weer nieuw werk gaan zoeken. Ik ben magazijnmedewerker geweest en heb landbouwmachines gespoten. Ik ben vuilnisman, kok, beveiligers en activiteitenbegeleider in een verpleegtehuis geweest en schoonmaker. Heb tuinaanleg gedaan en kraanmachines bediend. Ik was arrestantenwacht. Ook was ik uitzendkracht. Daar ben ik trouwens op een natuurlijke manier weg gegaan, niet met mot. Toen nog niet. Ik heb bij de sociale werkvoorziening mot gehad en ook bij de beveiliging. Maar.....dat was niet helemaal mijn schuld!

Op de vraag wat de respondenten tegenhoudt om -op eigen initiatief- de door hen gewenste vorm van dagbesteding te beoefenen, worden diverse belemmerende factoren genoemd: fysieke beperkingen (6), ontbrekende financiën (4) en het ontbreken van een eigen plek/huis (3).

Op de vraag welk inkomen de respondenten hebben, antwoordden 18 dat zij een uitkering ontvangen. De uitkerende instantie verplicht hen niet tot werk of enige vorm van dagbesteding. Zij ontvangen de volgende uitkering:

- 6 Wajong
- 6 WAO
- 4 'een' uitkering; onbekend welke
- 1 AOW
- 1 WW

Twee van de ondervraagden (met een uitkering) zeggen wél betaald werk te willen.

Van de overige respondenten heeft er:

- 1 een betaalde baan
- 1 WSW-baan (sociale werkvoorziening)
- 1 geen uitkering en geen (ander) inkomen (wacht op uitkering, verblijft in de NO)

3.1.2. Resultaten van de groepsbijeenkomst: “Zoveel mensen, zoveel wensen”

Om de resultaten van de interviews met de respondenten te kunnen verifiëren is een groepsbijeenkomst gehouden met cliënten en professionals van Ontmoeting. Tijdens deze bijeenkomst zijn de resultaten van de interviews met behulp van een PowerPoint presentatie voorgelegd. De werktitel verwijst naar de gebleken diversiteit aan geuite wensen. Het 'tot niets verplicht te willen worden' werd door alle aanwezigen herkend en onderschreven. Na de presentatie hebben twee groepen zich gebogen over hun wens voor één extra binnen- en één extra buitenactiviteit. Beide groepen kwamen tot een gezamenlijk voorstel, dat vervolgens plenair werd uitgewerkt. Als binnenactiviteit is gekozen voor een maandelijkse spelletjesmiddag met een competitie element zoals: sjoelen, bingo, darten en poolen. Als buitenactiviteit is gekozen voor een 'dagje uit' naar het nabijgelegen Strand Horst. Er is een 'strandteam' geformeerd door een aantal cliënten en de activiteitenbegeleidster.

Afsluitend heeft de onderzoeker uitleg gegeven over de WMO-cliëntenraad. In deze raad kunnen cliënten, vanuit hun eigen ervaringen, de gemeente Harderwijk adviseren over beleidszaken die deze doelgroep aangaan. Vier cliënten hebben zich daarna voor de WMO-cliëntenraad aangemeld.

3.1.3. Resultaten van de groeipotentiemeting

In aansluiting op de interviews (3.1.1.) hebben twee medewerkers van Ontmoeting een groeipotentiemeting uitgevoerd onder de eerder geïnterviewde cliënten. Deze meting is gebaseerd op hun (impliciete en dossier-) kennis.

Op het meetmoment bevinden zich:

- elf cliënten op niveau 1 (= sociaal geïsoleerd)
- acht cliënten op niveau 2 (= sociale contacten buitenshuis)
- drie cliënten op niveau 3 (= deelname georganiseerde activiteiten)
- één cliënt op niveau 5 (= betaald werk met ondersteuning)

De meting heeft de volgende groeiverwachting opgeleverd:

Niveau 5 naar 6: Toe te leiden naar betaald werk zonder ondersteuning?	1 cliënt 'ja'	
Niveau 4 naar 5: Toe te leiden naar betaald werk met/zonder ondersteuning?	x	
Niveau 3 naar 4: Toe te leiden naar betaald of onbetaald werk?	3 cliënten 'ja'	
Niveau 2 naar 3: Toe te leiden naar deelname aan georganiseerde activiteiten?	8 cliënten 'ja'	
Niveau 1 naar 2: Toe te leiden naar contact met anderen?	10 cliënten 'ja'	1 cliënt 'nee'

De professionals van Ontmoeting geven met de groeipotentiemeting aan dat 11 cliënten zich in een sociaal isolement bevinden. De participatieladder geeft aan dat cliënten op niveau 1 niet of nauwelijks contacten hebben met anderen dan huisgenoten en dat de contacten buitenshuis zich beperken tot functionele contacten, waaronder met hulpverleners. 'Sociaal isolement' is een breed begrip dat hier gelezen moet worden als: het ontbreken van informele sociale contacten.

Volgens de professionals hebben alle cliënten (op één na) groeipotentie. Zij verwachten dat deze cliënten het komend jaar naar een volgend niveau zijn toe te leiden. 18 Cliënten worden in staat geacht om contacten met anderen, in informeel of georganiseerd verband, aan te kunnen gaan. Zo nodig met behulp van een begeleidingstraject.

3.1.4. Resultaten van de interviews onder cliënten van Tactus

Bij de methadonverstrekking is aan 25 cliënten (21 mannen en 4 vrouwen) medewerking gevraagd. Vijf van hen reageerden volledig afwijzend vanwege tijdsgebrek (i.v.m. werk, opgroeiend kind, rechtszaak, medicatiewijziging). Omdat de cliënten voor de methadon komen en voorafgaand niet zijn voorbereid op de confrontatie met een interviewer, is doorvragen niet altijd mogelijk. Eén cliënt zegt dat hij zich 'gescheiden wil houden van de rest' en vertrekt meteen. Met één man, die nauwelijks Nederlands spreekt, verloopt de communicatie moeizaam. Een andere reactie luidde:

Ja, ik ga jou een beetje aan je baantje helpen!

Eén respondent zegt aanvankelijk niet mee te willen werken omdat hij ernstig teleurgesteld is in 'de hulpverlening'. Toch pakt hij vervolgens een vragenformulier en kruist bij alle antwoorden 'nee' aan. Even later doet hij alsnog zijn verhaal:

Ik ben genoeg geresocialiseerd! Ik zat op de Bataviawerf in Lelystad en heb zelfs een opleiding voor timmerman gehad. Ik ben ooit door ellende aan de drank geraakt en nu, door die resocialisatie-ellende, opnieuw aan de drank gegaan. Ze beloven je van alles...en denken alléén aan zichzelf. Ik wil nu helemaal niets meer!

Slechts enkelen hebben alle vragen beantwoord. Van de gegeven antwoorden is de bedoeling niet altijd duidelijk. Eén cliënt schrijft bijvoorbeeld dat zij zich niet thuis voelt bij Ontmoeting omdat zij met 'de aanwezige metgezellen' moet praten, maar schrijft ook dat als zij dat niet wil, zij niet hoeft te praten. Twee kennissen van cliënten, die methadon voor hen halen omdat zij daartoe zelf fysiek niet (meer) in staat zijn, beantwoorden de vragen namens de afwezigen. Zij blijken geïsoleerd te leven.

15 cliënten ontvangen een uitkering (WAO, Wajong, WWB). Tien van hen zeggen niet te hoeven werken van hun uitkerende instantie (gemeente/UWV). Zij ervaren geen dwang of drang (meer) om deel te moeten nemen aan dagbesteding.

12 van de 20 geïnterviewde cliënten hebben een vorm van dagbesteding:

- 6 van hen hebben betaald werk
- 3 doen vrijwilligerswerk
- 2 vervullen een taakstraf
- 1 volgt een cursus Nederlands

Negen respondenten zeggen geen behoefte te hebben aan andere dagbesteding. Twee cliënten zeggen wél behoefte te hebben aan een nieuwe vorm van dagbesteding (zoals schilderen of 'iets' met bloemen).

De cliënten (7) die naar een inloop gaan, geven aan dat te doen vanwege de gezelligheid, het praatje en de sfeer. Eén cliënt zegt de computer te missen die sinds kort bij Ontmoeting uit de publieksruimte is verwijderd. En een ander bedenkt zich ter plekke dat het handig is (wel) weer naar Ontmoeting te gaan, vanwege de mogelijkheid tot budgetbeheer, waaraan zij behoefte heeft.

De cliënten (12) die géén inloop bezoeken, zeggen dat ze:

- over voldoende eigen netwerk beschikken
- dat ze de huidige inlopen (Oude Synagoge en Ontmoeting) té afgezaagd vinden
- dat ze nu al tijd tekort komen

Eén van de aanwezigen, een oudere man, geeft de onderzoeker volgende informatie mee:

Mannen moeten op straat hun dag zien door te komen. Er is wel degelijk behoefte aan dagbesteding! Maar die moet wel nuttig zijn, zodat ze niet alleen aan drugs denken. Ook moet je ze niet zo vroeg op straat gooien, dan moeten ze buiten wachten tot de opvang opengaat. Dan vervelen ze zich. Soms is een gesprek al voldoende!

3.2. RESULTATEN BETREFFENDE HET AANBOD

3.2.1. Resultaten van de half gestructureerde interviews

Van de tien aanbieders van dagbesteding die zijn geïnterviewd zijn twee interviews op tape opgenomen (zie bijlage 1-2). Van de overige interviews zijn direct aantekeningen gemaakt, die later zijn uitgewerkt. De getapete interviews zijn getranscribeerd en in Excell uitgewerkt. De topics zijn: instroom, door- en uitstroom van cliënten en samenwerking met ketenpartners.

De gekozen onderverdeling (van A en B) is gebaseerd op de niveauverschillen van de PL. Onderdeel A. bevindt zich op het eerste twee niveaus van de PL en onderdeel B. bevindt zich op de hogere niveaus (zie 3.2.2.).

A. Inloop De Oude Synagoge, DAC De Stee en DAC De Vriendschap

Instroom

Een actuele verslaving is een contra-indicatie voor alle drie de instellingen.

Bij inloop De Oude Synagoge komen mensen binnen via de diaconie, het kerkblad en via actieve benadering van vrijwilligers die huis-aan-huisbezoeken doen. De Oude Synagoge werkt met vrijwilligers, waaronder een maatschappelijk werker. Een CIZ-indicatie is voor de bezoekers niet vereist. De DAC's zijn gekoppeld aan GGZ Meerkanten en krijgen o.a. cliënten verwezen door artsen, ambulant woonbegeleiders, maatschappelijk werkers en de RIBW (ook van Meerkanten). De DAC's zijn uitsluitend toegankelijk voor cliënten met een CIZ-indicatie voor 'begeleiding'.

Een cliënt van De Vriendschap geeft aan hoe belangrijk deze plek voor haar is:

Dit is de enige plek waar ik bij mijn naam wordt genoemd.

Dat de band tussen cliënt en begeleider van groot belang is blijkt wel uit het feit dat ziekte van een begeleider resulteerde in terugval van cliënten en heropname in de eigen psychiatrische kliniek. Een kleine groep cliënten komt al tien jaar bij De Vriendschap.

Doorstroom

De Oude Synagoge biedt bezoekers de mogelijkheid om daar als vrijwilliger te werken. Trajectplannen worden niet gehanteerd. De DAC's bieden trajecten waarvan de (ontwikkelings)doelen in overleg met de cliënten worden bepaald. Het in stand houden van de huidige situatie van de cliënt kan een (eind)doel op zich zijn. Beide DAC's hebben een uitgebreid aanbod aan educatieve en vrije tijdsbestedingen. De DAC-medewerkers geven sociale vaardigheidstrainingen. Professionals van De Stee werken samen met vrijwilligers, die zelf een activiteit organiseren voor de cliënten. Zo geeft een vrijwilliger iedere maandagochtend persoonlijke verzorging aan cliënten. Een andere vrijwilliger geeft computerlessen en een stagiair gaat wekelijks met hen zwemmen. GGZ Meerkanten biedt DAC-clieñten de mogelijkheid om deel te nemen aan het HEE-project (Herstel Empowerment en Ervaringsdeskundigheid). Ervaringsdeskundige cliënten worden geschoold tot adviseur ten behoeve van RIBW-teams, ACT-teams of WMO-clieñtenraden.

Uitstroom

Cliënten van De Oude Synagoge worden gestimuleerd tot externe vormen van dagbesteding en/of betaald werk (zoals bij Multitoon, een uitzendbureau of naar regulier werk). Beide DAC's bieden hun cliënten hulp van het BAR (Bureau Arbeids Rehabilitatie, onderdeel van Meerkanten) zodra de cliënt toe is aan een werk gerelateerd traject.

Samenwerking

De inloop De Oude Synagoge en de DAC's werken niet samen. Een professional van een DAC sprak de teleurstelling uit over het gebrek aan samenwerking met externe partijen als casemanagers van gemeenten en jobcoaches van re-integratiebedrijven. Door het gebrek aan samenwerking worden professionals van DAC's geconfronteerd met cliënten die na een mislukt traject bij hen terugkeren.

B. Zorgboerderij Goedland, Natuurwerkplaats Mатerra, Galerie Leonardo da Vinci, Multitoon, EBC, Inclusief Intervens en 's Heeren Loo.

Het interview met de coördinator dagbesteding van 's Heeren Loo maakt duidelijk dat voor cliënten van 's Heeren Loo een grondslag VG (verstandelijk gehandicapt) vereist is. Het Zorgkantoor accepteert maximaal 3-5% sectorvreemde cliënten waardoor instroom vanuit de doelgroep MZ praktisch uitgesloten is. Zorgboerderij Goedland is mei 2008 gestart en richt zich (vooralsnog) voornamelijk op jongeren.

Instroom

Deze instellingen hebben een contra-indicatie voor actuele verslaving, met uitzondering van Mатerra die stabiel methadongebruik wel accepteert.

Deze instellingen bieden dagbesteding en re-integratietrajecten voor GGZ-cliënten en/of voor verstandelijk gehandicapten. Instroom naar deze instellingen wordt bevorderd door het gebruik van laagdrempelige communicatiemiddelen, zoals een internetsite of een stand op de Open Dag van GGZ Meerkanten.

Doorstroom

Bij een aantal organisaties is geen sprake van doorstroom, zoals bij natuurwerkplaats Mатerra en Leonardo da Vinci. Deze vormen van dagbesteding zijn gericht op het in stand houden van een stabiele leefsituatie van de cliënt. Behalve bij Goedland wordt gewerkt met trajectplannen, waarin persoonlijke cliëntdoelen zijn opgenomen.

Uitstroom

Multitoon, EBC en Inclusief Intervens hebben een aanbod ontwikkeld dat hoofdzakelijk gericht is op uitstroom naar betaald werk, waaronder sociale werkvoorziening.

Samenwerking

Kleine aanbieders werken actief samen met grotere (zorg-)instellingen, wat begrijpelijk is gezien het feit dat zij hun diensten als onderaannemers aanbieden. Het belang van samenwerking tussen dagbestedingaanbieders en (externe) hulpverleners wordt o.a. door EBC genoemd:

...alleen zeggen *wij* dat wij de dagbesteding zó belangrijk vinden dat de zorg, de hulpverlening, erbij betrokken moet zijn. Er moet wel verbinding zijn, je moet contact hebben. Daarin zal het hulpverleningstraject waar ze als bewoner gebruik van maken parallel lopen met het traject dat arbeid is. Dat is onlosmakelijk met elkaar verbonden. Onze arbeids-, onze werkprojecten worden ingezet bij het realiseren van de hulpverleningsdoelen die ze (daarnaast ook) hebben.

3.2.2. Resultaten van de gestructureerde vragenlijsten

Alle (20) instellingen hebben de gestructureerde vragenlijst beantwoord en geretourneerd, een respons van 100%. Uitgebreide gegevens van de aanbieders zijn te vinden in bijlage 2; de sociale kaart. De topics die in de gestructureerde vragenlijsten aan bod zijn gekomen, zijn overgenomen uit het verslag van de werkgroep “dagbesteding en –activering gemeente Zwolle” (2007). Volgens dit verslag zijn de gehanteerde topics vereist voor het opstellen van een sociale kaart.

Het dagbestedingaanbod van de instellingen, geplaatst op de PL, geeft onderstaand beeld:

Niveau 6: Betaald werk	4	instellingen
Niveau 5: Betaald werk met ondersteuning	5	instellingen
Niveau 4: Onbetaald werk	10	instellingen
Niveau 3: Deelname georganiseerde activiteiten	20	instellingen
Niveau 2: Sociale contacten buitenshuis	10	instellingen
Niveau 1: Geïsoleerd	4	instellingen

De onderzoeker heeft de organisaties gevraagd om hun ‘core business’ aan te geven. Het aanbod van een instelling kan zich (toch) op meerdere niveaus bevinden.

Ter verduidelijking:

- op niveau 1 bevinden zich, naast Ontmoeting, de beide DAC's van Meerkanten en de kleinschalige Zorgboerderij Het Kerken Erve.
- alle instellingen hebben zichzelf (tevens) op niveau 3 ingeschaald.
- Inclusief Intervens, Zorgboerderij Klein Essen en Chu Shin hebben een aanbod ontwikkeld voor de niveaus 2 t/m 6.
- op de niveaus 5 en 6 bevinden zich (ook) Multitoon en ROC Landstede.

Multitoon gaat binnenkort een aanbod voor de MZ-doelgroep ontwikkelen. Als Leer- en Ontwikkelcentrum zal Multitoon zich gaan richten op AWBZ-dagbestedingstrajecten met een nieuw aanbod voor de eerste niveaus van de PL. Ook wil Multitoon de eigen Inloopvoorziening nieuw leven inblazen.

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag zijn volgende topics van belang:

Contra-indicaties

Praktisch alle instellingen hebben een contra-indicatie voor (actuele) verslaving. Ontmoeting tolereert, als enige, een verslaving onder gedragsvoorwaarden. De volgende organisaties vormen een (gedeeltelijke) uitzondering: Chu Shin (accepteert een lichte mate van verslavingsproblematiek) en Mattered (hanteert stabiel methadongebruik als grens). Het buiten de RNV gelegen Klein Essen tolereert voorgeschreven middelengebruik. Klein Essen is toegevoegd vanwege hun bereidheid om met cliënten uit de RNV te werken.

Financiering

Uit de antwoorden op de 20 geretourneerde vragenlijsten blijkt dat:

- 3 instellingen particuliere giften en gelden van sponsors ontvangen.
- 15 instellingen gefinancierd worden door AWBZ-gelden (op basis van een CIZ-indicatie).
- 6 instellingen gefinancierd worden door de UWV/CWI voor sociale activeringstrajecten en IRO-trajecten.
- 9 instellingen worden betaald door de gemeentelijke sociale diensten (of de IGSD) voor sociale activeringstrajecten of C-trajecten.
- welzijnsinstellingen en de MO gefinancierd worden door (vnl.) gemeentelijke subsidies.
- Mattered en Leonardo da Vinci als onderaannemer gefinancierd worden door zorgaanbieders.

Instellingen die van AWBZ-financiering afhankelijk zijn, geven allen aan dat de recente veranderingen van de AWBZ resulteren in een onzekere toekomst. Tot 1 januari 2009 werd de ondersteunende en activerende begeleiding op basis van psychosociale gronden gefinancierd uit de AWBZ. Na 1 januari moeten alle cliënten een nieuwe CIZ-indicatie aanvragen, die in ruim 25% van de gevallen niet meer verstrekt blijkt te worden. Het gaat om een bezuinigingsmaatregel van ruim 800 miljoen Euro op de AWBZ. Een aanbieder zegt over deze problematiek:

Wij merken het...nu in maart zien wij onze inkomsten kelderen en wat dan de gevolgen zijn....Nu ga ik merken: die krijgt geen indicatie meer terwijl die daar wel recht op zou hebben.....het gat is groter, het is erger dan we van tevoren hadden gedacht. Dat is zoals ik er naar kijk.

Vervoer

De RNV is een grote regio. Buitenaf gelegen locaties zijn niet altijd met openbaar vervoer bereikbaar. Cliënten beschikken veelal niet over passend vervoer. Een aantal instellingen zorgt zelf voor transport van cliënten, zoals Inclusief Intervens en Klein Essen. Mattered beschikt over eigen personenbusjes, die gebruikt worden om van en naar de eigen buitenlocaties te rijden.

3.2.3. Fieldresearch bij Traverse

De onderzoeker heeft een werkbezoek gebracht aan Traverse, de Stichting Opvang Midden-Brabant. Cliënten worden centraal aangemeld, waarna alle levensgebieden in kaart worden gebracht. Traverse ziet haar cliënten als mensen met mogelijkheden. Deze mogelijkheden vormen, samen met de hulpvraag, het uitgangspunt bij het opstellen van een persoonlijk plan. Het team Activering van Traverse richt zich op ondersteuning van cliënten bij het vinden van structurele dagbesteding; met hen wordt een activeringstraject opgesteld. Trajectbegeleiders coachen en begeleiden cliënten naar een vorm van dagbesteding en geven daarmee richting aan hun leven. Deze dagbesteding bestaat uit verschillende componenten:

- Vrije tijd

Recreatie kan in de ogen van Traverse ook een opstap zijn naar zingevende dagbesteding. De cliënt doet daarbinnen sociale contacten op en geeft structuur aan de dag. Traverse heeft een eigen recreatief aanbod, maar de cliënt kan ook naar activiteiten elders worden begeleid.

- Educatie

Traverse heeft diverse educatie- en voorlichtingsprojecten gericht op: dagbesteding, zelfstandig wonen en het opbouwen van een sociaal netwerk. Cursussen die worden aangeboden: kookcursus, wooncursus 'Wonen kun je leren', budgetteren, omgaan met agressie, Goldstein trainingen sociale vaardigheid, computercursus, gebruik van internet en gezondheidsvoorlichting.

- Werkprojecten

Traverse biedt de volgende werkprojecten: werken in de recreatieruimte en bij de huishoudelijke- of technische dienst van de eigen organisatie. Er is een tuinploeg, een natuuractiviteitencentrum van Natuurmonumenten en een productiehuis waar licht productiewerk wordt verricht.

Beloningssystemen

'Mini Jobs' is een apart werkproject voor cliënten met een DD. Twee begeleiders 'ronselen' dagelijks cliënten bij de methadonverstrekking om de Tilburgse straten schoon te houden. Dit project vindt in samenwerking met het Brabants Afval Team plaats. De cliënt wordt aan het eind van de 'job' direct contant betaald. Vrijblijvendheid en 'boter bij de vis' spreekt de cliënten aan. Ook in de productiehuis wordt gewerkt met een beloningssysteem. De cliënt mag € 0,83 per uur verdienen, met een maximum van € 5,-- per dag. Per week mag maximaal 30 uur worden gewerkt. Zo kan iemand tot € 700,-- per jaar aan vrijwillige bijdrage bijverdienen. Volgens de coördinator SA van Traverse heeft korting op de uitkering voor sommige cliënten een positieve uitwerking (korting als dwangmiddel van de sociale dienst).

Financiering van de trajecten

De gemeente Tilburg schrijft per traject bij Traverse in en betaalt 75% (€ 7800,--) bij aanvang van het activeringstraject. Na een succesvolle afronding volgt de overige 25%. Tot voor kort was er sprake van een succesvol traject wanneer een cliënt naar een werkplek werd toe geleid waar hij/zij minstens een half jaar bleef werken. Inmiddels zijn ook andere betaalde contracten gesloten met daarin de afspraak dat een cliënt binnen 1 jaar wordt toe geleid naar een structurele dagbesteding voor minstens twee dagen per week. Dit hoeft geen (betaald) werk te zijn en mag, bij een goede onderbouwing, ook minder dan twee dagen per week zijn. Als cliënten vrijwilligerswerk willen kunnen daarover problemen ontstaan met het UWV omdat zij dan vaak op hun uitkering gekort worden. Inmiddels vergoedt ook het UWV activeringstrajecten aan Traverse, waardoor cliënten niet meer door hen gekort worden.

Samenwerking

Op uitvoerend niveau bestaat in Tilburg al vele jaren een platform Sociale Activering, daarin zijn alle aanbieders verenigd. Aanleiding voor de oprichting van het platform vormde het verschil in visie met de gemeente over trajectdoelen. Sinds daar overeenstemming over is wordt het platform voornamelijk gebruikt om met de collega's ervaringen uit te wisselen.

Effect- of rendementsmeting

Met dit instrument kunnen Traverse en de cliënt aantonen welke vorderingen de cliënt heeft gemaakt. Als voorbeeld dient het thema "mobiliteit": stel dat de cliënt bij aanvang van het traject niet kan fietsen en geen gebruik weet te maken van de bus (met strippenkaart) of geen kaart kan lezen. Daarvoor wordt dan een stappenplan ontwikkeld. De scores worden bij aanvang genoteerd en tijdens het traject

worden de vorderingen (indien mogelijk door de cliënt zelf) bijgehouden. Een succesvol verlopen traject resulteert in dit geval in een cliënt die kan fietsen, met de bus kan reizen en kan kaartlezen.

4. CONCLUSIES

Dit onderzoek wil duidelijkheid geven over hoe de vraag naar en het aanbod van dagbesteding voor dak- en thuislozen in de RNV beter op elkaar afgestemd kunnen worden.

Vraagzijde

De meeste cliënten bevinden zich op de niveaus 1 en 2 van de participatieladder

Dak- en thuislozen zijn kwetsbare mensen met multi-problematiek. Uit het onderzoek blijkt dat tweederde van de geïnterviewde dak- en thuislozen kampt met psychiatrische en/of verslavingsproblematiek. Hun netwerk is vaak zwak of ontbreekt zelfs geheel. Het risico op terugval is groot. Voor veel cliënten geldt dat hun basale behoeften onbevredigd zijn. Laat staan dat ze aan zelfontplooiing hebben kunnen werken en volwaardig kunnen participeren in de maatschappij. De gang naar de dagopvang is een eerste stap in die richting.

De cliënten van Ontmoeting en Tactus zeggen zeer tevreden te zijn over de dagopvang van Ontmoeting. Zij weten zich daar gezien en gehoord en hebben de ervaring dat ze er mogen zijn wie ze zijn. Daaruit blijkt hun (grote) behoefte aan erkenning. De dagopvang wordt ervaren als een 'niche', een veilige plek die uitnodigt tot verdere ontwikkeling. De term 'niche' is door Detlef Petry en Marius Nuy in *De ontmaskering* (1997) gebruikt. De professionals vervullen hierin een belangrijke rol. De dagopvang fungeert zowel als thuisbasis, maar ook als opvangplek na een terugval. De doelgroep heeft coping mechanismen ontwikkeld waarmee niet zomaar te 'werken' valt. Ze lopen weg voor een situatie die hen niet aanstaat of vechten zich een weg naar buiten. De vaak jarenlange ervaring met professionals maakt hen achterdochtig en afwerend tegenover 'de hulpverlening'. Het vergt daarom tijd (geduld en doorzettingsvermogen) om vertrouwen te winnen voordat er sprake kan zijn van een verandering.

Meer dan de helft van de geïnterviewde cliënten van Tactus zegt een vorm van dagbesteding te hebben, waaronder een taakstraf. Slechts twee cliënten uitten (direct) hun behoefte aan vrijetijdsbesteding. Dagbesteding moet -volgens één van de geïnterviewden- persoonlijk en maatschappelijk als 'zinvol' worden ervaren.

De door de professionals van Ontmoeting gemaakte 'foto' laat zien dat tweederde van de volwassen cliënten geen enkele vorm van dagbesteding heeft. De geïnterviewde cliënten van Ontmoeting vragen vooral naar vormen van vrijetijdsbesteding en/of cursussen die op dit moment niet door Ontmoeting worden geboden. Met name de (zwerf)jongeren, die in de nachtopvang verblijven, zijn niet tevreden over het activiteiteenaanbod van Ontmoeting. Zij hebben behoefte aan computers en ander –aan hun leeftijd- aangepast aanbod. Daarnaast vragen zij om verruiming van de openingstijden, zodat de openingstijden van dag- en nachtopvang op elkaar aansluiten. In de weekenden, als de dagopvang geheel gesloten is, zijn zij gedwongen om hun tijd op straat door te brengen, wat tot overlast in de omgeving kan leiden. Ook andere bezoekers ervaren de zondag als probleemdag omdat eigen netwerkcontacten ontbreken.

De professionals zien voldoende groeipotentie bij de geïnterviewde cliënten, waaruit afgeleid kan worden dat de vraag naar dagbesteding/participatie reëel is en kans van slagen heeft. De respondenten zeggen op eigen kracht niet tot de door hen gewenste activiteiten te komen en zullen daarin dus gestimuleerd en/of begeleid moeten worden. Het blijkt dat deze doelgroep niet tot werk of dagbesteding wordt verplicht door hun uitkerende instanties. Daarom zullen zij actief verleid moet worden tot participatie/deelname. Volgens de cliënten zelf werkt drang of dwang averechts. Eén van de geïnterviewde experts heeft eenzelfde mening:

Verleiden, drang en dwang op maat. Volgens mij is dat het. En dan begint het met verleiden. Als het met móeten begint dan ben je de cliënt snel kwijt. Dus proberen tot enige zinvolheid in het leven in te voegen en dat kunnen heel verschillende dingen zijn.
--

Dat verleiding inderdaad werkt blijkt uit de resultaten van de bijeenkomst "Zoveel mensen, zoveel wensen". Het vergt echter een actieve inzet van de professionals.

De grote diversiteit aan problematiek van cliënten maakt duidelijk dat de vraag naar dagbesteding individueel bekeken moeten worden. Individuele trajectplannen, met duidelijke (wens)doelen en stappen geven houvast en duidelijkheid. Hierbij is langdurige begeleiding vanuit de dagopvang noodzakelijk. Uit een onderzoek van Kwadraat, uitgevoerd voor de DAC's, blijkt dat cliënten het als positief ervaren als zij zelf mede verantwoordelijkheid krijgen voor hun (vervolg)traject.

Dagbesteding kan niet los gezien worden van de overige problematiek. Een integrale aanpak van wonen, welzijn en zorg is gewenst en vraagt om samenwerking tussen de betrokken instanties die het herstel bevorderen en de aanbieders van dagbesteding. Dagbesteding zou een vast item in het zorgplan van de cliënt moeten worden. Cliënten zeggen zelf (pas) aan dagbesteding toe te zijn als ze een eigen plek (huis) hebben en/of als hun financiële problemen op orde zijn.

Aanbodzijde

Het aanbod concentreert zich op niveau 3 van de participatieladder, maar is voor de doelgroep niet toegankelijk.

Het huidige aanbod van Ontmoeting, als dagopvang voor dak- en thuislozen vervult een essentiële functie als basis voor ontwikkeling naar actieve participatie en als opvang na terugval. Vanuit de dagopvang als basis, zou aan een grotere niche-diversiteit gewerkt kunnen worden. Het huidige aanbod (en locatie) is echter te beperkt om aan de vraag van zowel (zwerf)jongeren als volwassenen te kunnen voldoen. Ontmoeting onderzoekt de mogelijkheden tot uitbreiding van het aanbod en wil die realiseren.

Het onderzoek onder de overige aanbieders in de RNV toont dat praktisch alle instellingen een contra-indicatie voor actuele verslaving hanteren. Daardoor wordt, bij voorbaat, driekwart van de doelgroep dak- en thuislozen van hun aanbod uitgesloten. Uitzondering op het verslavingsverbod vormen, naast Ontmoeting:

1. Chu Shin, die een lichte mate van verslavingsproblematiek accepteert
2. Mattered die stabiel methadongebruik als bovengrens hanteert
3. Klein Essen waar voorgeschreven middelengebruik worden getolereerd (deze instelling ligt dertig kilometer van Harderwijk, maar is desgevraagd bereid met RNV-cliënten te werken).

Alle overige aanbieders van dagbesteding richten zich op een eigen doelgroep en (nog) niet op de doelgroep dak- en thuislozen. Om van hun aanbod dagbesteding gebruik te kunnen maken, moeten cliënten aan de volgende voorwaarden voldoen:

- behoren tot de doelgroep die de instelling bedient
- beschikken over een AWBZ-indicatie (of andere financiering)
- zich (laten) aanmelden
- zelfstandig de dagbesteding kunnen bereiken

De mate van professionele begeleiding is zeer divers. Aan de ene zijde van het spectrum bevindt zich de Oude Synagoge, die uitsluitend met vrijwilligers werkt. Aan de andere zijde bevindt zich EBC, die uitsluitend met beroepskrachten werkt. Zelfs de boeren krijgen er een SPH-opleiding.

Het voortbestaan van het huidige aanbod dagbesteding is onzeker, met name vanwege bezuinigingen op de AWBZ. Als gevolg van het stopzetten van deze financiering zal dagbesteding (wellicht) voor een groot aantal cliënten wegvallen, waardoor het aantal potentiële gebruikers van de maatschappelijke opvang kan toenemen. Multitoon wil zich daarentegen, als Leer- en Ontwikkelcentrum, verder ontwikkelen. Mogelijk dat hieruit ook passend aanbod voor de doelgroep zal ontstaan.

Marktwerking heeft niet alleen tot gevolg dat aanbieders onderling moeten concurreren en dat zij cliënten, om financiële redenen, aan zich willen blijven binden. Het heeft tevens beperkende gevolgen voor de bereidheid tot samenwerking, onderlinge verwijzing, uitwisseling van informatie (over cliënten) en voor de ontwikkeling van nieuw gezamenlijk aanbod. Dit wordt bevestigd door een expert:

Het is ieder voor zich bij die instellingen. Men is niet of nauwelijks bereid tot samenwerking. Laatst zei iemand: "Als ik mijn best doe om iemand op de goede plaats te krijgen. Heb ik de kans dat ik geld van mijn organisatie besteed om een andere organisatie een klant te bezorgen".

Zowel de invoering van de CT, per 1 januari 2010, als de recent gestarte sociaal vangnet-overleggen vergroten de kans op samenwerking tussen de instellingen.

Passend aanbod in de eigen leefomgeving van deze doelgroep vraagt om samenwerking tussen de diverse instellingen, maar ook om dwarsverbanden met het welzijnswerk en andere maatschappelijke actoren. Zo biedt kwartiermaken kansen, het maatjesproject van de Algemene Hulpdienst is hiervan een voorbeeld. De RNV is echter een grote regio. Buitenaf gelegen dagbestedinglocaties zijn niet altijd met openbaar vervoer bereikbaar. Om vervoersproblemen te voorkomen zou dagbesteding bij voorkeur in de eigen leefomgeving een plaats moeten krijgen.

Uit het voorgaande blijkt dat nieuw aanbod ontwikkeld moet worden en/of bestaand aanbod toegankelijk moet worden gemaakt. Fieldresearch bij Traverse geeft een bruikbaar voorbeeld van wat in de RVN wenselijk en haalbaar is. Activering begint in Tilburg bij het bevorderen van participatie. Uit dit onderzoek blijkt dat de participatieladder een goed (meet)instrument is wat daarop aansluit. Met de introductie van de PL wordt een reëel ontwikkelingsperspectief geboden voor deze doelgroep.

5. DISCUSSIE

1. De resultaten van de interviews van enerzijds de cliënten van Ontmoeting en anderzijds die van Tactus zijn om verschillende redenen onvergelijkbaar:
 - De cliënten van Ontmoeting zijn zowel door (eigen) professionals als door de onderzoeker ondervraagd. De onderzoeker was voor de cliënten bekend omdat zij voorafgaand aan de interviews regelmatig aanwezig was in de dagopvang en gesprekken voerde met de aanwezige cliënten. De cliënten van Tactus kenden de onderzoeker niet.
 - De interviews zijn bij Ontmoeting ruim van tevoren waren aangekondigd en toegelicht. De aanwezigen bij Tactus werden ter plekke geconfronteerd met de vraag om medewerking.
 - Bij Ontmoeting kon op onderdelen dóórgevraagd worden en was er voldoende tijd om een cliënt uitgebreid zijn verhaal te laten doen. Daardoor werden de onderliggende behoeften duidelijk. De beperkte tijd waarbinnen de methadonverstrekking plaats vindt bood geen gelegenheid voor uitgebreide gesprekken.
 - Bij Ontmoeting kon buiten gehoorafstand van anderen geïnterviewd worden, waardoor privacy werd geboden. Bij Tactus was dit niet het geval.
 - Een aantal cliënten van Tactus hebben, anders dan bij Ontmoeting, het vragenformulier zelf ingevuld.
 - De gegevens uit de interviews met cliënten van Ontmoeting konden worden geverifieerd en gecomplementeerd door de gegevens van de 'foto' en de groepsbijeenkomst. De gegevens uit de interviews bij Tactus staan daarentegen op zichzelf.
2. Onderlinge concurrentie tussen aanbieders heeft een (beperkende) rol gespeeld tijdens het onderzoek. Eén instelling maakte de onderzoeker, tijdens het vooroverleg, duidelijk dat aan cliënten geen vragen over Ontmoeting mochten worden gesteld. De onderzoeker kon niet anders dan aan deze voorwaarde te voldoen. Door een creatieve oplossing ondervond het onderzoek geen nadeel. Tijdens de implementatiefase dient rekening te worden gehouden met bestaande concurrentieverhoudingen.

6. AANBEVELINGEN

Voor cliënten:

- Wees open en duidelijk over je situatie en behoeften, daarmee geef je jezelf en de hulpverlener die zich voor je in wil zetten, alle kans
- Zet je ervaringskennis in om anderen te informeren die jouw kennis kunnen gebruiken
- Maak gebruik van de mogelijkheden om jezelf te ontwikkelen (bijv. een HEE-cursus)

Voor Ontmoeting:

- Bekijk de eigen mogelijkheden tot verruiming van openingstijden en ga hierover ook in gesprek met de nachtopvang (om tot een gezamenlijke oplossing te komen)
- Ontwikkel een aanvullend, laagdrempelig, dagbestedingaanbod op basis van de wensen van cliënten (ook voor zwervjongeren). Onderzoek wat je daarin zelf kunt bieden. Ga voor het overige in overleg met collega aanbieders, om te zien in hoeverre zij bereid zijn hun aanbod aan te passen en nodig hen uit om activiteiten ook binnen Ontmoeting aan te bieden. Zoals een (SoVa)-training door een collega van een DAC, een budgetteringscursus en/of computercursus door het ROC of een beeldhouwcursus door Leonardo da Vinci
- Maak gebruik van financieringsmogelijkheden zoals sociale activeringstrajecten van de gemeente en van het UWV, alsmede C-trajecten en participatietrajecten van de gemeente. Onderzoek ook de mogelijkheden voor het sluiten van een convenant met het Zorgkantoor t.a.v. financiering van de huidige vorm van individuele PGB-contracten. Vraag centrum-gemeente Zwolle om ondersteuning bij een eerste pilot gericht op trajectbegeleiding naar dagbesteding bij andere instellingen.
- Word lid van de werkgroep dagbesteding “gewoon meewerken” en profileer Ontmoeting bij ketenpartners om toeleiding naar de inloop te stimuleren (zoals aanbieders van dagbesteding, woonbegeleiders, begeleiders van verslavingszorg)
- Zoek facilitaire samenwerking met reguliere sportclubs (en Meerkanten of Iriszorg/Tactus) om te bespreken welke mogelijkheden er zijn op het gebied van voetbal, zwemmen, fitness, nordic walken etc.
- Zoek aansluiting bij de plannen van Multitoon en de gemeente om te komen tot een gezamenlijk leer- en ontwikkelcentrum en inloop

Voor alle aanbieders:

- Onderzoek de mogelijkheden om toelatingseisen aan te passen waardoor het aanbod ook voor deze (verslaafde) doelgroep bruikbaar wordt
- Formuleer (met de regiegroep) een gezamenlijke, op rehabilitatie gerichte, visie op dagbesteding
- Neem dagbesteding als vast item op in het zorgplan van de cliënt
- Stimuleer elkaar als ketenpartners om vanuit een integrale aanpak te werken en bevorder een warme overdracht van cliënten
- Leg dwarsverbanden met collega-instellingen om cliënten (ook) naar externe (welzijns)activiteiten te kunnen begeleiden
- Bevorder kennis van de sociale kaart bij eigen hulpverleners
- Stimuleer het gebruik van en zoek samenwerking met de dagopvang en de DAC's
- Betrek de cliënten, waar mogelijk, bij de ontwikkeling van nieuwe activiteiten
- Verleid cliënten om daaraan deel te nemen
- Bevorder 'niche-diversiteit' door cliënten aan verschillende maatschappelijke netwerken te laten deelnemen
- Bevorder het maatschappelijk klimaat door kwartiermaken ook binnen de eigen instelling te stimuleren
- Maak gebruik van media om de doelgroep op een positieve manier in beeld te brengen

Voor de RNV gemeenten:

- Ontwikkel een gezamenlijke visie op dagbesteding (met de regiegroep)
- Voer de participatieladder in als instrument en stimuleer ketenpartners dit ook te doen
- Maak optimaal gebruik van de invoering van de CT als eerste stap naar een integraal zorgplan waarin dagbesteding een plek krijgt voor zowel de nieuwe als de huidige groep dak- en thuislozen
- Geef verdere invulling aan het preventiebeleid door dagbesteding als vast item op de agenda van de sociaal vangnetoverleggen te plaatsen

- Neem de vraag en behoefte van de cliënt als uitgangspunt bij het (laten) ontwikkelen van dagbestedingaanbod, dat moet passen binnen een integrale benadering
- Betrek cliënten, als belanghebbenden en ervaringsdeskundigen, waar mogelijk bij de ontwikkeling en uitvoering van doelgroepgericht beleid en stimuleer de oprichting van een cliëntenraad
- Geef invulling aan de eigen voorbeeldfunctie door de mogelijkheden tot kwartiermaken binnen de eigen organisatie te benutten
- Stimuleer het creëren van nieuw aanbod voor verslaafde dak- en thuislozen door aanbieders en bevorder onderlinge afstemming
- Betrek Ontmoeting, vanwege de synergiekansen, bij de huidige ontwikkelplannen van een 'stadswerkplaats' c.q. 'leer- en ontwikkelcentrum' met Multitoon
- Stimuleer samenwerking tussen aanbieders door een pilot-opdracht te geven voor de ontwikkeling van passend aanbod, dat in gezamenlijkheid ontwikkeld en uitgevoerd moet worden
- Leg waar mogelijk dwarsverbanden en betrek ook organisaties op het snijvlak van welzijn en zorg
- Ondersteun deelnamebereidheid aan dagbesteding (bij cliënten) door stimuli in te zetten, variërend van beloningssystemen tot dwang- en drangmiddelen.
- Zoek een gezamenlijke oplossingen/aanpak voor (eventuele) vervoersproblemen van cliënten naar veraf gelegen dagbestedinglocaties
- Stimuleer kennisoverdracht en – bevordering tussen ketenpartners middels (themagerichte) bijeenkomsten
- Bevorder bekendheid van de sociale kaart (m.b.v. dagbestedingfolder, door koppeling aan de reeds bestaande MEE-site)
- Realiseer publiekgerichte activiteiten die een bijdrage leveren aan positieve beeldvorming van de doelgroep en betrek waar mogelijk de doelgroep daarbij (bijv. kwartiermakerfestival)
- Stel een projectleider aan die verantwoordelijk wordt voor het (mede) organiseren van bovengenoemde activiteiten en voorzie die van de benodigde bevoegdheden en middelen

Voor centrumgemeente Zwolle:

- Ondersteun de gemeente Harderwijk en de overige RNV gemeenten bij de verdere realisatie van haar ontwikkel- en implementatieplannen
- Bied Ontmoeting ondersteuning bij het opzetten van een pilot dagbesteding

7. LITERATUURLIJST

Boeken:

- Baart, A. (2001). *De theorie van de presentie*. Utrecht: Lemma.
- Boekhorst, F. (2003). *Duivelse Spiralen*. Warnsveld: GGNet.
- Doorn van, L. & Tabak, L. (1999). *Experts van de Straat*. Utrecht: NIZW.
- Doorn van, L. (2005). *Leven op straat*. Bussum: Coutinho.
- Froggett, L. (2002). *Love, hate and welfare*. Psychosocial approaches to policy and practice. Bristol: The Policy Press
- Houten, van D. & Houten, van D. (2004). *De gevarieerde samenleving*. Over gelijkwaardigheid en diversiteit. Utrecht: De Tijdstroom.
- Kal, D. (2001). *Kwartiermaken*. Werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond. Amsterdam: Boom.
- Lohuis, G. Schilperoort, R. & Schout, G. (2002). *Van bemoeizorg naar groeizorg*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Parton, N. & O'Byrne, P. (m.m.v. Nijnatten, van C.) (2007). *Social work, een constructieve benadering*. Houten: Bohn Stafleu van Loghem.
- Petry, D. & Nuy, M. (1997). *De ontmaskering*. De terugkeer van het eigen gelaat van mensen met chronisch psychiatrische beperkingen. Amsterdam: SWP.
- Regenmortel, T. van, Demeyer, B., Vandenbempt, K. & Damme, B. van (2006). *Zonder Thuis*. Leuven: HIVA & Lannoo.
- Riet, van N. (2006). *Social Work*. Mensen helpen tot hun recht te komen. Assen: van Gorkum.
- Schout, G. (2007). *Zorgvermijding en zorgverlamming*. Utrecht/Amsterdam: SWP.
- Wilken, J.P. & Hollander, D. den (2003). *Psychosociale Rehabilitatie: een integrale benadering*. Utrecht/Amsterdam: SWP.
- Wolf, J. (1990). *Oude bekende van de psychiatrie*. Utrecht/Amsterdam: SWP.

Documenten/artikelen:

- Deviant, juni 2008 (nr. 57). *Heerlijke nieuwe niches*. Kwartiermaken. Kal, D.
- Deviant, maart 2009 (nr. 60). *Strijd tegen stigma*. Een nieuwe rol voor de media. Klooster, van 't M.
- Federatie Opvang (2009) (evaluatie G4). *Daklozen aller steden verzamelt u, maar niet op straat!* o.a. bijdrage: Wolf, J.
- Federatie Opvang (2009). *Raad en Daad op straat*. Peters, E.
- Gemeente Zwolle (2007). *Stedelijk Kompas Zwolle. Richting bepalen: zorg vóór overlast*. Paus, de R.
- Gemeente Zwolle (2008). *Werkgroep dagbesteding en activering*.
- Gemeente Harderwijk (2007). *Uitwerking startnotitie Maatschappelijke Opvang*.
- Gemeente Harderwijk (2008). *Uitgangspunten/visie beleid voor de periode 2009-2011*.
- Gemeente Harderwijk (2008). *Kansen bieden en grenzen stellen*. Paraplunota WMO prestatievelden 7,8 en 9.
- GGD Rotterdam (2007). *Herontwerp bemoeizorg: in één keer goed*. Gort, W.
- GGZ Nederland (2009). *Naar herstel en burgerschap*. Visie op de (langdurende) zorg aan mensen met ernstige psychische aandoeningen.
- Kwalon 26 (2004). *Discoursanalyse*. Berg, van den H.
- Kwalon 27 (2004). *Discoursanalyse in de praktijk*. De deconstructie van sociale categorieën. Berg, van den H.
- Ministerie van VWS (2009). *Inhoud en opzet van voortgangsrapportage maatschappelijke opvang 2008*. Bussemaker, J.
- Movisie (2008). *Beter in meedoen*. Kwartiermaken voor mensen met een beperking. Kal, D.
- Movisie (2008). *Perspectief op echt Meedoen*. Een verkenning van vernieuwende combinaties van WMO en andere wetten. Brink, C. & Verschelling, J.
- Psy, mei 2009. *Bezuiniging AWBZ raakt chronische patiënt hard*.
- Regioplan (2008). *De Participatieladder*. Meetlat voor het participatiebudget. Eindadvies.
- Regioplan (2009). *De Participatieladder getest*. Ervaringen van zes gemeenten. Eindadvies.
- Scholtens, G. (2007). *Acht keer kwartiermaken*. Een verkennend onderzoek naar de methodische aspecten van Kwartiermaken. Utrecht/Amsterdam: SWP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2005). *Vermaatschappelijking in de zorg*. Ervaringen van aanbieders en gebruikers in vijf gemeenten. Koops, H. en Kwekkeboom, M.H.

Trimbos-Instituut (2007). *Visiedocument Landelijk Platform Vermaatschappelijking*. Kal, D. & Verveda, D. & Zeegers, A.

Trimbos-Instituut (2009). *Zorg en leefsituatie van mensen met ernstig psychische stoornissen*. Informatie uit regionale zorgmonitors. Smits, C., Hoof, van F. & Kroon, H.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2007). *Stappenplan Stedelijk Kompas*. Den Haag: VNG.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2005). *Handreiking ketensamenwerking in de WMO*. Maatschappelijke ondersteuning in samenhang. NIZW & SGBO.

Zorgbelang Gelderland (2009). *Vangnet en Trampoline*. Naar een maatschappelijk steunsysteem in de regio Arnhem. Stroes, D.